

FM Vesa Leppänen

Kummisetäni Lauri Leppänen 06 06 1895 - 08 12 1977

Minulle on kerrottu, että kastetilaisuudessa 1919 minulla oli vanhan tavan mukaan 3 kummiä, äitini-äiti Olivia Helander, äidin nuorin sisko Aili Helander ja isäni nuorempi veli Lauri Leppänen. Ilmeisesti Olivia-mummi oli sylikummini. Äidinäiti, Olivia, kuoli jo vuonna 1923 ja Aili-tätini 1928. Näin jäi minun kristillinen kasvatukseni yksinomaan Lauri-setän huomaan, jos pidetään kiinni sen aikaisesta tavasta. Muistan Olivia-mummin, "Tampereen mummin" vielä sen vuoksi, että hän teki minulle kahvipöydässä aina "sottoa". Se oli kahvia, johon oli murennettu pullanpaloja ja sekaan kaadettiin sitten kermaa ja sokeria. Se oli todella hyvää. Tampereen mummillla oli aivan samannäköinen sisar, Amanda Mocksell ja mummin hautajaisissa seisoin kauan tuon Amandan edessä. Äitini kysyi sitten mitä minä siinä töllötin, Amanda-mummi sanoi, että minä olin kysynyt: "Joko Sinä pääsit sieltä taivaasta takaisin". Aili-täti taas kiusasi minua leikillään, että sinä sitten tykkäät paljon Aili-tädistä. Tähän vastasin taas: "En tykkää kes-tään muusta kuin mammasta ja papasta ja tästä itsestäni". Pieni poika taputteli itseään rintaan korostaen sanontaa "tästä itses-täni". Lauri-setä oli nykykielellä sanottuna "pelleilijä". Hän haki minun vitivalkoisesta tukastani "Koukoja", jotka kasvattivat köyhtä ja vievät minut lopulta sitten kaivoon. Kouko ei tarkoittanut täitä, vaan se oli muinais-suomalainen taruolento, puolijumala tai "Metsolan" kuninkas, karhu. Pelkäsin kovasti tätä Lauri-setän "Koukoa" ja siksi menin vanhempieni leveitten parisänkyjen alle, enkä suostunut siihen, että setä olisi muovailut minusta kipsisen pään. Hän veti minut monta kertaa pois sängyn alta, mutten suostunut istumaan mallina missään nimessä. Lopuksi leikkasin otsatukkaani noin 5-6 sm uran ja sitten vasta setäni uskoi, että olin tosissani. Vanhemmasta veljestäni tehtiin kipsisipää, muttei minusta ja se on sitten kovasti harmittanut minua myöhemmin.

Isäni suku oli kotoisin Huittisista ja äitini Tampereelta. Äidinäitini asui "Masuuninmäellä" tai ns. "Elinkautisten mäellä". Olen hyvin harvoin käynyt Huittisissa, etten osaa paikallistaa siellä eri kyliä ja taloja. Isäni vanhemmat asuivat Nanhialla, jossa isoisälläni oli puusepänerastas samassa talossa. Huomautan lukijoille, että isäni ei milloinkaan kertonut vanhemmistaan Huittisissa eikä oikeastaan yhtään mitään satakuntalaisista juurista. Se oli sen ajan tapa, ettei "kakarointen" tarvinnut kaikkea tietää. Tietoni perustuvat isän äidin kertomuksiin sekä itselleni kertyneeseen hajatietoihin, joita sain vanhoista kirjeistä, sanomalehtileikkeistä, isoäitini tarinoista ym.

Kummisedästäni Laurista on tietääkseni kirjoitettu "Lauttakylälehteen" ainakin kaksi erittäin huoliteltua kirjoitussarjaa, joissa on kuvattu setäni taiteellisuutta ammattitaidolla.

1. "Nanhian poluilla Rooman tielle" vuonna 1967 ja 2. "Mittava taiteellinen elämäntyö Lauri Leppäsen 75-vuotisen taipaleen vaiheilta" 1969. Valitettavasti näissä molemmissa artikkeleissa on setäni rehevä boheemisuus jäänyt taka-alalle ja minulle aiheuttivat nuo molemmat tulkinnat ilmeisiä vaikeuksia. En suoraan löytänyt setääni ollenkaan näissä tulkinnoissa ja sen vuoksi olen koonnut tähän kirjoitukseen kummisetäni sellaisena kuin hänet tunsin. Lauri-setäni oli potilaana Pikonlinnassa puolitoista vuotta ja kävin häntä siellä aina kerran viikossa katsomassa. Silloin kyselin häneltä kertauksena näitä juttuja, jotka jo aikaisemmin lapsuudessani olivat olleet minulle tuttuja. Mielestäni näissä hän elää todellisena juuri sellaisena, kun minä hänet tunsin.

"Niin kuin toinen suuri satakuntalainen, kirjailija F.E. Sillanpää on Lauri Leppäsenkin ammentanut itseensä niitä voimavaroja ja sitkeästi lähtemättömästi liittynyt sukuperinteeseen ja ennen muuta kasvuympäristöön. Sukujuuret lähtevät kaukaa nimenomaan talonpojan suomalaisesta maalaisuudesta, johon vuosien aikana on saatu välttämätöntä verensiirtoa etäämpää tulleista vaikutteista ja alkulähteistä."

Olen ollut kovasti hämmästynyt, kun Lauri-setän satakuntalaisista juurista on kirjoitettu tavattoman ylevästi, on puhuttu talonpoikaisesta juurevuudesta ja voimakkaasta maahengestä sekä voimakkaasta äidinmaidosta, josta on muodostunut melkein mitä mielikuvituk-

sellisimpia ominaisuuksia. Pysyisin mieluummin sillä tasolla, millä tapahtumatkin ovat olleet.

Lauri-sedän isoisä oli Juho Kustaa Mörk, hän oli renki ja työ-mies Huittisten Sutttilan kylästä ja hän oli syntynyt 26.12.1827. Hänet vihittiin 32 vuotiaana 6.11.1859 räätälin tyttären Kata-riina Juhontytär Sandellin (20vuotias) kanssa. Sutttilan kylän sanottiin tuolloin ollen jonkinlaista "mettäkulmaa". Juho Mörk oli ruotusotamies, jonka sotilasarvan numero oli 31. Hän kuului nähtävästi neljänteen ruotuun, "Fyra Mörk". Hän ei ollut sen ruodun terveimpiä miehiä ja aikojen kuluttua, kun hänet sitten vapautettiin palvelusta, kysyttiin: "Mitäs tehdään tolle Fyra Mörkille". Vastaus oli karski: "Lähetäkää kotiin se räätäle". Juho Kustaa Mörkin mökki oli jokiuoman alarinteessä ja siellä oli lähde, jonka reunakivillä oli jalan jäljet. Hän opetti Lau-ri-setää lukemaan ja teki hänelle erittäin taidokkaan lukutikun, jota säilytettiin ikkunan pielessä. Lauri-setä kertoi, että se lukutikku oli suorastaan taiteellisen kaunis. Silloin oli "Aa-pisessa kaksi v-kirjainta, toinen oli kaksinkertainen W eli vee ja toinen oli yksinkertainen V eli vuu. Lauri oli silloin vasta kuudenvuotias ja isoisä piti kovasti pojasta. Juho Kustaan tyttä-ret Ruusa ja Anni olivat "hihhuleita" ja he pyysivät isältään saada mennä herätyskokoukseen. Vaari vastasi: "Menkää, mutta poikaa (Lauria) ette vie". Lauri oli tietysti siitä mielissään, ettei hänen tarvinnut mennä mukaan sinne, jossa istuttiin hiljaa. Juho Kustaalla oli mökin päädyssä itse rakentama aurinkokello, josta hän tiesi tunnit riittävän tarkasti. Vaari oli musikaalinen ja hänellä oli matala ääni. Hän puhutteli vaimoaan Katariinaa aina arvokkaasti: "Menkää vaimo". Katariina Juhontytärestä ei minulla ole oikeastaan mitään muuta tietoa kuin, että hän toi sukuun vanhan "Biblian", jonka etusivulle oli kirjoitettu viis-toon "Skräddaren Sandell". Juho Kustaa kuoli Huittisissa 22.3.1902.

Kustaa Ferdinand oli Juho Kustaa Mörkin, "Sutttilan vaarin" poika ja syntynyt Huittisissa 9.12.1861. Hän avioitui 29.12.1885 Selma Adolffiina Westin kanssa. Selma oli 6 päivää Kustaata vanhempi. Kustaa Ferdinand oli puuseppä, sorvarimestari ja hänen mestari-kirjansa on vuodelta 1888 (20.11.1888). Kirjassa on seuraava teksti: "Työmies Torpon talosta, joka ilmoitti aikovansa harjoit-taa Sorvarin ammattia käyttämällä työapulaisina muitakin kuin

vaimoansa ja omia lapsia. Loimaan kihlakunnan kruununvoudin-konttori, Alastarolla, Marraskuun 20 päivänä 1888. Karl Lydén."

Pidän tätä kodissani kehystettynä ja sen ympärillä on Kustaa Ferdinandin käyttämiä työkaluja.

Laurin vanhemmille syntyi 8 poikaa: Kustaa Eemeli 15.8.1886, Aleks Vihtori 17.7.1888 (kuoli nuorena lv 1 kk ja 25 pv), Arvo Ferdinand 31.8.1890, Väinö Wenneri (kuoli hyvin nuorena 11 kk ja 22 pv), Lauri Aukusti 6.1.1895, Yrjö Akseli 3.3.1897, Mauno Brynolf 16.8.1899-8.10.1906 (7 v 1 kk ja 22 pv) ja Leo Leonard 1.2.1906 (kuoli nuorena 8 kk 15 pv). Pojista oli puolet syntynyt heinä-elokuussa ja toiset puolet tammi-helmikuussa.

Isoäitini Selma luetteli moneen kertaan poikiensa nimet minulle ja hän sanoi aina Aleks Vihtori vaikka nimi olikin Vihtori Aleksis sekä Väinö Venneri vaikka se oli Väinö Jalmari (Venneri = Verner). Vanhin poika Kustaa Eemeli oli vankka "keskonen", ajan tavan mukaan piti olla varmat takeet siitä, että perillisiä on tulossa. Emme tietystikään uskaltaneet isällemme tästä havainnosta sanoa halkaistua sanaa ja se säilyi "tabuna" koko hänen elämänsä.

Kustaa Ferdinand muutti sukunimemme Leppäseksi vuonna 1906 ja se on meitä toista polvea kovasti harmittanut. Leppäsiä on kovasti ympäri Suomea, varsinkin Pohjois-Karjalassa ja kaikille on aina sanottava, ettei olla sukua. Selman puolella olisi ollut kaunis sukunimi "Marekivi", mutta ei silloin vielä tiedetty sukunimilaista mitään ja meidän oli vaikea muuttaa varittuneessa iässä Leppänen Marekiveksi.

Kustaa Ferdinand muutti Nanhialta Mäentaustanmäkeen 1897 ja Lauri oli muutettaessa (2 vuotias) Nymanin Kallen sylissä (isän kisällä). Hän pelkäsi kovasti sikoja: "Hika tulee". Selma sanoi: "Ei tule". Sitten pikku-Lauri luetteli useampien talojen siat, mutta äiti vastasi aina jämäkästi: "Ei tule". Lauri sanoi: "Syreenin hika kumminkin". Selma kun tiesi kaikki asiat sanoi: "Ei siellä sikaa olekaan". Olen käynyt tuolla Mäentaustanmäessä ja ihmettelen, mistä johtuu sana mäki, sillä kyllä maasto on siellä yhtä plaania vaan.

Laurin isä, Kustaa Ferdinand oli erittäin taitava puuseppä. Hän oli tehnyt Huittisten kirkkoon urkuparven ja alttarikaiteen sorvatut puupilarit. Myös Huhkolan kartanoon hän teki vaikeimmat korjaustyöt ja siellä ollessaan hän työskenteli sukkasillaan, etteivät lattiat likaantuisi. K.F. oli myös taitava pelimanni, joka soitteli juhlatilaisuuksissa ja häissä. Hän ei tuntenut nuotteja ja soitteli kaikki kappaleet korvakuulolta. Laurin isä auttoi joskus kanttoria kirkossa, otti osaa lauluun ja toimi urkujen polkijana. Pitäjän naisväkikin sanoi: "Kah, missäs Kustaa on, kun ei laulua kuulu". Kustaa ei ollut mitään pitkä mies, vain 167 sm, hän oli tumma (Mörk) ja hänen profiilinsa oli keskieurooppalaista tyyliä (Laurin huomautus). K.F:n pojat Lauri ja Yrjö olivat mukana katselemassa kuvaelmaa nuorisoseuratalolla nimeltä "Ahti lähtee kultalinnasta". Pojat seurasivat isäänsä leuka näyttämön reunassa kiinni ja ihailivat häntä, koska toisetkin pitivät kovasti hänestä, nimittäin pappilan "mampsellit", apteekin neiti ja kauppiaan rouva. Kustaa heitti poikiinsa ankaria silmäyksiä, että pojat olisivat siirtäneet leukansa pois näyttämön reunalta hieman kauemmaksi, mutta se oli turhaa. Kustaa piti kuitenkin hyvän kurin kotona. Pirtissä oli kaksikerrossänky, jonka alapetillä olivat Kustaa ja Selma ja kaikki pojat yläpetillä. On aivan päivän selvää, että yläpetillä nauraa kiherrettiin ennen uneen vaipumista. Kustaa nousi alapetiltä ja karjaisi: "Olkaas hiljan" ja sitten seurasi lyöntejä remmillä umpimähkään yläpetille. Isot veljet Eemeli ja Arvo tiesivät tämän menetelmän ja nostivat pikkoveljet syliinsä, jolloin remmin iskut osuivat vain näin pienempiin. Se oli ryhmärankaisua eikä siinä poikien sieluntila millään tavoin vahinkoa saanut. Myös ruoka tarjottiin aina kahdelle pojalle samasta kivikupista ja vanhin poika Eemeli sanoi nuoremmalle Arvolle, että pidä lusikkasi kupissa rajana, etten minä syö sinun osuuttasi. Arvo totteli ja nautti sitten varsin vähän sitä ohravelliä. Eemeli lähti jo 14-vuotiaana maailmalle vuonna 1900 ja Arvo 4 vuotta myöhemmin. Nuoremmat veljet, jotka olivat todellisia velikultia olivat vanhempiensa ilona vielä pitkään. Kun Kustaa oli lukkarin kanssa kirkossa harjoittelemassa, niin lukkarin ja sorvarin pojat riehuivat urkuparvella vetäen toistensa lakkeja alas silmille. Kustaa ei päässyt rankaisemaan heitä, sillä hän polki urkuja koko ajan. Pojat ovat olleet aina poikia, ihan kirkossakin.

Lauri oli erittäin herkkä lapsi ja häneen koski kovasti Mauno-

veljen kuolema. Vielä vanhuksena hän kertoi siitä kyöneleet silmissä. Maunolla oli luumätä ja sen hoitaminen aiheutti pojalle aina kovia tuskia.

Laurin äidin isä oli Tuomas Juhonpoika West, renki ja korpraali tai aliupseeri, myös Huittisten Nanhialta. Hän oli syntynyt 22.12. 1830 Huittisissa ja meni 33 vuotiaana avioon Vilhelmiina (Miina) Juhontyttären kanssa 17.11.1853. Vilhelmiina oli syntynyt 16.2. 1831 Huittisissa, mutta suku oli kotoisin Keikyän Mattilasta. Tuomas oli iso ja komea mies, joka "äkseerasi" ruotusotamiehiä talvella tuvassaan. Tupa oli tehty tavallista korkeammaksi, että siellä voitiin viedä kivääri olalle.

Tuomas oli jonkinlainen vanhan väen "fiskaali", jonka oli pakko pitää harjoituksia tietyin aikaväleihin. Tuomaksen ja Vilhelmiinan lapsia olivat: Selma (Laurin äiti), Ida, joka naittiin Westerholmien sukuun, Frans, Kaarlo ja Kustaa Erland. Tämä jälkimmäinen oli tulikiukuinen mies, joka oli Helsingissä hevosvetoisen raitiovaunun konduktöörinä. Isäni, Kustaa Eemeli, asui hänen luonaan jonkin aikaa tullessaan Helsinkiin. Kustaa Erland Vuorisalo (West) heitti isää mustepullolla, isä onneksi väisti ja seinään tuli iso kolo. Ei ollut isälläni maalaispoikana Helsingissä helppoa.

Westiläiset olivat myös hyvin taitavia käsistään. Kerrotaan, että kun Frans West katseli "onkapannua", hän sanoi: "Tommosen määkin teen ja vielä paremman". Wilhelmiina oli kovin itsepäinen nainen ja hänellä oli tapana sanoa: "Puhutaan mitä puhutaan, mutta näin se asia on". Hän piti kovasti Laurista ja toi hänelle pidoissa aina esiliinan alla korppuja, kunnes Selma-äiti sen kielsi. Miina oli epäsiisti ihminen ja Selman veljen Kustaa Erlandin vaimo sanoi, kun ei "kläppäsi" kaikkia paikkoja herrasväissä (tarkoitti kai vain omaa kotiaan, kun ei pitänyt anopistaan). Kerrotaan, että kun Wilhelmiina Juhontytär kävi Helsingissä, niin hän keräili jättessejä kaduilta ja löysi niistä joskus hienon rikkiäisen kahvikupinkin. Keisari Aleksanteri II:n patsaalla hän katseli jalustalla olevia veistoksia. Siellä oli veistos maalaismiehestä kirves kädessä ja silloin Wilhelmiina sanoi: "Kattos, kun en tiennytkään, että toi 'Geermannin Eenokki' oli keisaria tappamassa ja." Kustaa Ferdinandilla oli ollut kisälli, jonka nimi oli Enok German. Wilhelmiina oli "noita" ja hän oli nähnyt itse "pääpirunkin",

näin kertoili Lauri. Wilhelmiinaa kohdeltiin huonosti suvun keskuudessa ja hän kuoli Karkussa 1908. Hänet haudattiin Sastamalan kirkkomaahan ja kaivettiin uudelleen ylös, kun joku oli kertonut, että Miinan suusta oli tullut verta. Epäiltiin väkivaltaista kuolemaa hänen tyttäriensä puolelta, muttei sitä pystytty todistamaan. Minulla on kotona Wilhelmiina Juhontyttären "kistu", jonka sain isältäni perinnöksi.

Selma Adolfiina, Laurin äiti, oli tosi satakuntalainen, järkkymätön kuin tiejyrä, joka hiljaa junkki eteenpäin. Hänellä oli heti varmat mielipiteet lastenlapsistaan ja hän oli erittäin tiukka ihminen. Minä olin ihmeekseni hänen "lillipoikansa" ja hän kertoi minulle paljon asioita suvusta ym. Selmaa ei järkyttänyt mikään, hän tiesi, että pilvetkin olivat sammakon kutua. Hän oli nähnyt, kun pilvi oli laskeutunut Nanhian suolle. Selma oli ollut palvelustyttönä kunnanlääkärillä ja oli saanut sieltä paljon vaikutteita. Hän käytti usein puhetapaa "Oi voi minä sanoin", ilmeisesti "doktorska" oli niin lausunut ruotsiksi. Myös Selma väitti, ettei häntä "myyty" Helsingin kauppatorilla, sillä hän osasi ruotsia. Sen hän todisti hienosti, kun sanoi minulle: "Hämta hit syltburken". Enempää me emme kuitenkaan puhuneet toista kotimaista kieltä ja hän oli onnellinen, kun sai vakuuttaa minulle ruotsin taitonsa. Kerran keskustelin mummin kanssa minkä värinen puutarhassa viljellyn esikon kukka oli. Tiesin, että se oli ruskea, mutta kysyin häneltä onko keltainen tai ruskea. Selma sanoi napakasti "Ei". Sitten kysyin no minkälainen se sitten on, Selma pisti suunsa suppuun ja äänsi kauniisti: "Se on sellainen paskan bryyni". En uskaltanut nauuraa, sillä se olisi loukannut häntä. Sitten hän luetteli minulle vielä muutamien puutarhakasvien nimiä, joista toiset olivat hyvin kuvaavia, muttei julkaisukelpoisia.

Selma asui viimeiset vuotensa Pukinmäellä, "Bokspakassa" Westien omakotitalon vinttikamarissa. Kävin häntä siellä usein katso-massa ja Selma oli mustasukkainen minusta, kun tytöt siellä minua piiritti, aukaisi Selma ikkunan ja huusi: "Vesa, älä istu kiven päällä, ettei takapuolesi saa nuhaa". Tulin siitä hämilleni ja menin sisälle. Tietysti se tyttöjä kovasti nauratti, mutta minun välini mummin kanssa sen kun vaan parani. Selma kuoli kesäkuun 27 päivänä 1939 kurkkusyöpään, mutta hänen oma

diagnoosinsa oli "Olen nielaissut glasinkappaleen". Kustaa Ferdinand kuoli 1931 joulukuussa Diakonissalaitoksella sairaalassa ja vielä vähän ennen kuolemaansa hän sanoi, että eikös laulettaisi yhdessä jokin kaunis laulu. Se ei ollut tuo hänen suuresti ihailemansa "viisu" : "Tuo kaunis ja ihana franskojen maa". Kenties se oli kevtälaulu: "Virta vilpas vieriiää, järven laineet kieriiää".

Lauri sedän taiteelliset lahjat olivat tulleet jo varhain esille. Hän teki Sampujoen savesta koiria ja kissoja, mutta ne halkesivat aina uunissa kuivattaessa. Puusepän pojalla oli jo pienestä pitäen puukko käytettävissä, hän yritti puukolla muovata leppäpuusta koiria ym. eläimiä, mutta se oli liian vaikeata nelivuotiaalle pojalle. Lauri alkoikin käyttää aineena naurista ja siitä hän muovasi noita toivekuvioitaan. Kuitenkaan näihin yrityksiin vanhemmat eivät kiinnittäneet mitään huomiota, vaikka Lauri sai savesta tekemänsä kukonkin kiekumaan puhallettaessa. Käydessään vanhempiensa kanssa Huittisten kirkossa, jossa oli nähtävänä seinämaalauksia "Helvetin tulesta", ne jäivät lähtemättömästi herkän pikkupojan mieleen ja hän piirteli niitä kotosalla itsekseen. Kansakoulun alaluokalla oli suutari Lappalaisen poika hänen koulukaverinaan ja Lauri piirsi hänestä piirustustunnilla kuvan, jossa luki "Tipa potalla (paskalla)". Tietysti opettaja Väinölä näki sen piirustuksen ja sanoi vihaisena: "Tällainen kuva kuuluu huusin alle viетäväksi". Opettaja Väinölään ankara kriitikki ei kuitenkaan Lauria masentanut. Lauri oli hyvin herkkä lapsi ja hänen eli aina ajatuksensa tositaapahtumina. Kun hän ajatteli esimerkiksi jotain työtään, hän näki sen heti todellisenä ja aivan valmiina. Laurilla oli kaksi maailmaa, tämä todellinen ja unelmien toivemaa.

Laurin isän Kustaa Ferdinandin verstaassa tehtiin pinnatuoleja, jotka "puleerattuina" maksoivat 3 mk., varsin vähän. Kustaa teki myös keintuoleja, karttakeppejä ja neulatyynyjä. Karttakepit eivät olleet näyttämistä varten, vaan niissä oli keskellä ura, johon kartta ripustettiin. Näitä tuotteita kaupitteli suoraan hevosien kärryiltä tai reestä Tokki-niminen mies. Hän oli mainio leikinlaskija ja sutkauksien osaaaja. Siihen perustuikin hänen myyntitekniikkansa. Tämä mies oli Mäkisen Tiltan veli, jonka nimi papinkirjoissa oli Gustaf Adolf Stock, mutta Tokiksi häntä vaan kutsuttiin kansan keskuudessa. Minun isäni oli piirtänyt

Tokista kuvan ja Lauri-veli sanoi, että se oli ihan oikean näköinen. Meillä oli kotona näitä huonekaluja, mutta nyt niitä ei enää ole, koska ei ymmärretty niiden arvoa.

Laurin lukutodistus on säilynyt vuodelta 1902 asti ja samoin kinkeritodistus. Hänet oli todettu lahjakkaaksi oppilaaksi. Opettaja antoi hänen myös piirrellä liidulla "riffelitaululle" mielikuvituksen synnyttämiä aiheita. Tällä kerralla koulumestari Vilenius oli joitakin niistä aivan kehunutkin. Lauttakylässä oli kirjasto, mutta tuskin oli varttuneille lapsille sopivia kirjoja. Lauri lainasi sieltä "Genovevan", joka oli surullinen tarina Brabantin herttuattaresta. Häntä epäiltiin uskottomuudesta aiheettomasti ja tuomittiin kuolemaan. Genoveva pakeni metsiin ja palasi vasta kuuden vuoden kuluttua takaisin Brabantiin, jossa hänet oli todettu syyttömäksi. Lauri sai kansakoulusta 40 mk:n stipendin, joka oli suuri summa siihen aikaan, koska se oli hyvän lehmän hinta.

Nanhialla Leppästen lähellä olivat naapureina Kukkola, Uola, Seppä, Iso-Käki ja Vähä-Käki. Vähän etäämmällä oli Liuhalan talo, jonka isäntä oli tunnettu järkähtämättömästä oikeudenmukaisuudesta. Hän korosti aina ahkeruutta ja vihasi laiskuutta. Hän hoiti työväkensä hyvin ja aina riitti runsaasti ruokaa. Hänellä oli tapana sanoa: "Ryske käy, kun väki syö".

Huittisten pitäjänhistoriassa kerrotaan, että Hiisi oli erikoistunut tähän maisemaan. Hiisihän oli häirinnyt kirkonrakentamista heittelemällä sitä jättikivillä. Tällaisia kiviä oli Kalliokorvenkylässä Iso-Kivi, jonka ohitse kansa kulki aina paljain päin. Löysölässä oli kivi, "Pirun makaus", Turun markkinoilta palaavat miehet olivat nähneet siinä itse Pirun makailmassa. (Viinalla ei tietysti ollut osuutta asiassa.) Roukon kulmalla oli velhojen heittämä Pussikivi ja Urjalan tien varressa Sormikivi. Sampunjoen keskellä oli iso uimakivi, joka oli keskeltä halki, Ämmänkivi ja siltä voi hypätä joen rannalle Vähä-Käen puolelle. Se oli poikien yleinen uimapaikka ja siellä oli Lauri-poika nähnyt Näkin liehupartoineen vesiheinien seassa. Nämä kivet vaikuttivat omalta osaltaan pienen pojan mielikuvitukseen, sillä kansa kertoi niistä tosissaan kummallisia taruja. Lauri-setä kertoi, että kun hän iltasella kuunteli noita kummitustarinoita hänen täytyi vetää peitto kasvojensa päälle ja olla siellä ihan hu-

pussa. Se oli turvallista. Kansa kertoili, että ennenkuin kirkkoja oli varsinaisesti olemassa, oli paholaisilla paljon enemmän sanottavaa kuin nyt. Huittisissa oli seutuja, joilla oli hiisijohteinen nimi, Hiidenkallio, Hiidentöykkä, Hiittenlahti ja Hiittenlaakso. Kauvatsalta Huittisiin johtavan tien osanimitys oli Kalpakorven harjun kohdalla Hiisien tie. Kansa oli taikauskoista ja aina oli tietäviä miehiä, joiden kertomisiin uskottiin. "Jossa pahan polku on ollut, siinä ei väky pysy viisaana", väittää perimätieto.

Lauri-sedän kertomuksissa on myös mukana erikoisia ihmisiä Huittisista, niitähän on kyllä melkein joka pitäjässä. Bolkotan Joonikka asui Sampujoen rannalla, hän oli luultavasti ollut kauppias Vienan-Karjalasta. Joonikalle huudettiin laskiaisena "pitkiä pellavia". Hän oli jonkinlainen iltakuhkailija, sillä kansa sanoi: "Mitä teit sinä Bolkotan Joonikka mun akkunani alla". Hän oli naimisissa ja hänellä oli tytär ja poika. Taivaan Kustaa oli "kraatari", jonka oikea nimi oli Nikander. Hän kulki talosta taloon suuren "Singeriläisen ompelukoneen" kanssa. Hän oli kovasti lukenut mies ja tiesi maailman asioista. Kun kraatari tuli taloon, niin pirtti oli pesty puhdastakin puhtaammaksi. Se oli huittislainen tapa. Sanottiin, että jytinä kuuluu, kun Kustaa polkee. Toinen saman alan edustaja oli ollut Solmin Manta, joka ompeli Selman pojille paitoja. Lauri oli taas tehnyt jotain kolttosiaan ja Selma antoi railakkaasti pojalle piiskaa. Lauri ei siitä kivusta välittänyt niin paljon kuin siitä, että Manta oli nähnyt hänen paljaan takapuolensa. Lauri oli silloin kuusivuotias ja tämän "hirveän häpeän" hän muisti vielä yli 80-vuotiaana. Velmu-Heikki oli oikein maakunnan kuulu huulenhieittäjä, josta runoilija Larin-Kyösti on tehnyt ballaadin. Siellä eleli myös kaikessa rauhassa Prätälän Luisa, joka oli saanut kuolemaantuomion, koska hän oli varastanut tulipalosta sukkaparin. Häneltä olisi pitänyt katkaista ensin oikea käsi ja sitten kaula. Se oli Ruotsin vallan aikainen laki ja koski nimenomaan ryöstöä tulipalon yhteydessä. Nikkilän talossa oli hyvin lihava isäntä, joka palkkasi pikkupoikia pyörittämään tappuria ja maksoi heille palkkaa 3 penniä. Laurin äiti kielsi tuon homman, koska se tehtiin sunnuntaisin. Pikkupojat kiusasivat tuota lihavaa miestä huutelemalla hänelle: Röh, röh, röh

Lauri kertoi, että hänen äitinsä oli uskonnollisuuteen taipuvainen ja Selmalla oli musta silkkinen kirkkoshaali, jonka hän kietoi ar-

vokkaasti päälleen käydessään Lauttakylän kirkossa. Selma oli elämässään saanut kulkea monen k:ilvoituksen lävitse ja oli siitä kiitollinen Luojaalle. Hän oli vakaa luterilainen ja kun Lauttakylässä kierteli "hurskauttajia", pani Selma heti ulko-oven reikeliin. Häntä eivät vieraat opit kiinnostaneet. Hänen miehensä Kustaa Ferdinand oli taas hyvin elämänmyönteinen ja osallistui kaikkiin hyviin harrastuksiin. Hän oli myös kunnanvaltuuston jäsen ja hänen tehtävänään oli mm. huolehtia Lauttakylän torista. Kustaa jakoi siellä maksulappuja torikauppiaille ja huolehti tarkasti torimaksuista. Rouva Vera Linkomiehen äiti Schoultzin mamma myi torilla pullia 10 p kappale. Ne olivat erittäin maukkaita, mutta mamma oli tarkka raha-asioissa ja Kustaan täytyi oikein tiukata siitä myyntiluvasta. Kustaalla oli sen aikuinen polkupyörä, pikakulkuri, jossa ei ollut polkimia, vaan vauhtia otettiin potkimalla jaloin pyörää eteenpäin. Kustaa oli maalannut pyörän pinnat vihreiksi ja täydessä vauhdissa koko pyörä näytti kokonaan vihreältä. Kustaa soitteli Loimaan kunnan voudin Karl Lydénin kanssa yhdessä, Lydén soitti huilua ja Kustaa tietysti viulua. Selma oli tokaissut: "Siellä ne taas soittelevat ja sanovat, että rommi on huonoa". Huittisten palokunnan soittokuntaa johti Wahlsten ja oli lainannut Laurille torven, jolla poika sitten oppi soittamaan. Se kävi tietysti isän luonnolle ja Kustaakin alkoi töräyttelemään torvella sävelkuvioita ja taas Selma sanoi painavat sanansa siitäkin: "Herranjestas, kun tuo ukko lopettais ton soiton". Kustaa Ferdinandilla oli myös luottamustehtävänä toimia huutokaupan pitäjänä. Hän oli vilkasluonteinen ja osasi esittää myytävät tuotteet höystettyinä hyvillä sutkauksilla. Näissä hommissa hänelle sattui aina sel-laista, että hän osti kotiin turhaa kamaa, kerrankin apteekin kylt-tinä olleen suuren kotkankuvan. Selman kommentti siihen ostokseen ei varmaan ollut mairitteleva. Kerrottakaan vielä eräs yksityis-kohta Leppästen kodista Huittisissa, heillä oli seinällä yksiviisa-rinen kello, jota kutsuttiin "Säijariksi" ja joka näytti vain tun-nit. Tällaisia kelloja en ole nähnyt museoissakaan. Toinen harvi-naisuus siellä oli virsikannel, jossa oli vain yksi kieli. Isääni harmitti lukemattomia kertoja, kun nämä ovat hukkuneet elämän saa-tossa.

Leppäset muuttivat Helsinkiin 1.5.1908. Se oli sen aikainen maaltapako. Lauttakylästä ei löytynyt enää riittävästi töitä. Helsingissä asui jo Selman veli Kustaa Erland ja isäni Kustaa Eemeli. Kustaa

Ferdinand oli mennyt sinne jo etukäteen, sillä hänhän oli "Bes-serwisser-tyyppiä" eli tiesi aina muita paremmin kaikki asiat. Selma ja pojat lähtivät junalla Äetsän asemalta ja jo puolen tunnin päästä heillä oli kova nälkä. Junassa syötiin sitten viimeisiä kertoja voimakasta satakuntalaista ruisleipää. Kyllä kaikilla heistä oli pala kurkussa, kun rakas kotiseutu jäi. Helsingissä he muuttivat taloon, Pietolaan, joka oli Yrjönkatu 38:ssä. Kustaa oli siellä talonmiehenä, Selma hoiteli taloutta ja pojat tekivät tuttavuutta kaupungin kanssa. Kustaaalle se oli kovin raskasta aikaa, kun piti pilkkoa asukkaiden puut ja kantaa ne vielä sisälle. Hän oli puuseppä-mestari ja tämä halki-poikki-ja-pinoon työstäminen oli kovin nöyryyttävää. Hän pääsi sieltä melko pian vesijohtoliikkeen Rob.Huberin töihin malliveistäjäksi ja hänen mielenrauhansa palautui entiselleen. Hän oli siellä vuoteen 1918 asti ja siirtyi ennen sotatapahtumia kirjapaino-osakeyhtiön "Otavan" palvelukseen. Kustaa ei ollut mukana vuoden 1918 tapahtumissa, mutta hän vartioitsi muiden kanssa "Otavan" kiinteistöä. Tältä vuodelta ei ole säilynyt mitään kirjettäkään, mutta helpoahan se ei ollut kenellekään. Kustaa Ferdinand oli "Otavassa" eläkkeelle siirtymiseensä asti 1930. Kustaa teki siellä kirjoille pakkauslaatikoita, jotka olivat tehty todella huolella kuin "piirongin laatikot". Hän ei päässyt kauneusaististaan milloinkaan eroon. Lauri sai töitä "Tietosanakirja-osakeyhtiöstä" ja myöhemmin "Pellervo-seurasta". Näissä hommissa hän oppi tuntemaan Helsingin perinpohjaisesti. Tietysti maalaispoikia koetettiin kaikin tavoin opettaa suurkaupungin tavoille ja heidät tunnistettiin sekä vaatteista että verkkaisista otteista. Laurille oli suurena apuna pikku-veljensä Yrjö, joka oli näistä veljeksistä kookkain ja voimakkain. Me nimitimme häntä aina "Iso-Georgeksi" ja kun hän kerran humautti niin "stadin kundi" sai äkillisen mielentyyneyden eikä puhunut "lantsareista" enää halventavassa äänenpainossa. Helsinki oli silloin hyvin ruotsinkielinen, siellä esimerkiksi kukkakaupassa ei myyty mitään, jos teki pyyntönsä suomeksi. Kaikki katujen nimet olivat kolmikielisiä: venäjä, ruotsi ja suomi.

Raittiusaate eli Helsingissä nousukauttaan ja Leppäsetkin liittyivät mukaan. Luultavasti heidän isänsä ei ollut siellä mukana ja vanhin pojista Eemeli oli juuri muuttanut Tampereelle, mutta seuraavaksi vanhin veli Arvo esiintyi usein Raittiusseura "Kilven"

näyttämöllä. Lauri kertoi, että Arvo hosui liikaa eikä hänestä tullut mitään Urho Somersalmea, vaikka kaikkensa yritti. Lauri puolestaan jutteli "hullujaan" seuran tytöille ja menestys oli oikein hyvä. "Kilvessä" oli silloin mukana kuuluisa kuplettilaulaja Johan Alfred Tanner, joka oli ammatiltaan rakennusmestari. Hän oli hyvä voimistelija ja kuului Helsingin "Turnereihin". Tanner terävöitti kuplettejaan verrattomilla naamaliikkeillä, joita hänellä oli tapana esitellä tuntemattomille vastaantulijoille "Esplalla" ystäviensä hauskuttamiseksi. Toinen kuuluisa humoristi-laulaja oli Rafael eli Rafu Ramstedt. Hänen veljensä oli Ural-Altailaisten kielten professori Helsingin yliopistossa. Veljesten tiet saattavat kulkea näin eri suuntiin. Raittiusseura "Kilpi" oli lähellä Leppästen asuntoa Yrjönkatu 25 piharakennuksessa. Vielä merkittävä laulumies samassa seurassa oli tenori Wäinö Sola (ent. Sundberg), joka asui Rauhankatu 6:ssa ja hänen sisarpuolensa meni naimisiin Laurin veljen Arvon kanssa. Wäinö Solan kotona vietettiin sitten Arvon hätt. Kirkkoherra Forsman, joka oli viinaan menevä mies vihki heidät. Seremonian jälkeen Forsman sanoi, että nyt otetaan kunnon naukut päälle. Wäinö Sola, Kustaa Ferdinand, Arvo ja kirkkoherra kallistivat useamman maljan ja lauloivat sitten yhteisesti isoisan lempilaulun: "Sua lähde kaunis katselen likeltä vettäsi ..." Selma viereisestä huoneesta totesi lyhyesti, että siellä on nyt otettu ne obligatooriset ryypyt.

Laurin opintie ei ollut helppo, sillä hänen täytyi tienata elantonsa juoksupoikana ja vasta kolmen vuoden kuluttua hän pääsi Taideteolliseen keskuskouluun. Laurin mieliaine oli tyylioppi (sommittelu). Hän kävi iltaisin piirtelemässä Sigfrid August Keinäsen ateljeessa Vironkadun ja Konstantinkadun kulmassa. Keinäsen 1891-1914 oli taidemaalari kansankuvaaja, jolle tunnusomaisista oli luonnontuore todellisuudentaju. Lauri sai häneltä erittäin paljon vaikutteita. Isäni Kustaa Eemelikin kävi Keinäsellä piirtämässä, mutta valitettavasti kaikki piirustukset ovat hävinneet, vain vaatimaton luonnosvihko on tallella. Johan Gunnar Finne 1886-1952 oli kuvanveistäjä ja suoritti sen ohella rakennusten veistokoristelua, ornamenttiikkaa. Lauri oli myös jonkin aikaa hänen apulaisenaan. Lauri onnistui pääsemään Taideteollisesta keskuskoulusta suoraan Ateneumiin, jossa hän oli Viljo Sjöströmin oppilaana. Sjöström oli tulikiukkuinen taidemaalari,

joka maalasi kansallisia aiheita. (Viljo Sjöström 1873-1944). Ennen Sjöströmiä oli opettajana ollut Wäinö Blomstedt 1871-1947. Hän oli taidemaalari ja tekstiilitaiteilija. Professori Axel Waldemar Gallen-Kallela 1865-1931 huomasi Ateneumissa Lauri Leppäsen maalaukset ja veistokset, hän sanoi painavan sanansa, että jos Leppänen veistäisi vaan eikä maalaisi tauluja. Tämä oli ratkaisu Laurin kuvanveistäjäuralle. Laurin tauluja on vain muutama tallella ja kenties niistä joku keräilijä olisi kiinnostunut. Lauri tapasi myös opiskeluaikanaan Walter Runebergin 1838-1920, jonka ateljee oli Bulevardi 19. Runeberg puhui huonosti suomea ja vietti suuren osan elämästään ulkomailla. Lauri ihaili taidemaalareista kovasti Ilmari Aaltoa 1891-1934, joka oli ekspressionisti ja kuului Marraskuun ryhmän taidemaalareihin. Laurin taiteilijageenit ovat siirtyneet poikansa Pekan tyttäreille, josta hän sanoi, että tytössä asuu "herran henki". Tyttö piirtelee hyvin kauniita pikkulintujen kuvia. Usein tulee pohdittua, mistä johtuvat tämänlaiset lahjakkuudet kansan keskuudessa. Kuten esityksestä on käynyt ilmi, ei taiteilijaksi synnytä aivan ilmaiseksi, sillä Lauri-sedälläni ei ollut nuoruudessaan varoja. Ei ollut silloin läänintaiteilijoita eikä runsaita stipendejä, vaan tie oli raivattava itse. Sedälleni oli onneksi tuo maaltapako, vaikkakin hän usein Helsinki-aikanaan palasi ajatuksissaan kotiseudulleen tuonne Hiisien lumottuun maailmaan. Satakunnasta on löydetty "Hirvenpää reikäkivi", joka on tehty vihreästä vuolukivestä kauan sitten, ikää ei ole voitu määrittää. Sen löysi huittislainen Heikki Malmi. Setäni ihaili tuon veistoksen kauneutta ja usein palasi siihen kertomuksissaan. Tunsin kenties henkistä sukulaisuutta tuohon tuntemattomaan veistäjään. Tämä henkilö oli varmasti päänäyttelijä hänen unelmiensa maailmassa.

Taiteilijan tie ei ole helppo kulkea ja kun inspiraatio tulee, silloin on "paiskittava" töitä yökaudet. Se ei ole normaalia elämää, on helppo sanoa, että tee nyt ankarasti vaan, siitä se raha tulee. Näin ei kuitenkaan todella luova taiteilija voi tehdä, sillä hän luo aina uutta. Lauri-setä inhosi "möykkytaidetta", jota hän kutsui "himpum-pampum-pimpula-tyyliksi. Kummisetäni oli onnellinen, kun hän sai tehdä Eino Leinon patsaan. Hän oli tavannut hyvin nuorena suuren runoilijan "Brondalla", jonne Eino Leino patsaana nyt katselee.

Minä en ole saanut mitään taiteellista geeniä itselleni ja olen

taas omasta puolestani siitä onnellinen.

Satakuntalaista henkeä kuvaa parhaiten "Finlandia-hymnin" sanat:
(Wäinö Sola)

Ain johtoon Korkeimman tää kansa luottaa.
Vapausaarrettaan se puolustaa
Se kylvää siemen ja tyynnä vuottaa
Ain satoon tyytyen jos sen saa.
Mutt työ ja ahkeruus ain onnen tuottaa
sen taivaan siunaus lahjoittaa.

o o o

Minna Canthin rintakuva ja
jääkäripatsaita Lauri Leppä-
sen kokoelmissa Huittisten
kotiseutumuseossa.
Kuvat seuran kevätretkeltä
P. Kuusiluoma

